

РОЗДІЛ 4. ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ ТА ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Геба Ганна Ігорівна

Перспективи виходу країн-членів з Європейського Союзу після Брекзиту

УДК 327.7:341.171
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2020-6.14>

Геба Ганна Ігорівна
аспірант за спеціальністю
052 «Політологія» кафедри
міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин,
політології та соціології
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова
вул. Дворянська, 2, Одеса, Україна

Стаття присвячена дослідженню впливу Брекзиту на дезінтеграційні процеси в Європі. Зокрема, автор аналізує, наскільки можливим є вихід інших країн з Євросоюзу після виходу з нього Великобританії. У статті розглядається активізація партій євроскептиків у країнах-членах Європейського Союзу та їх діяльність, спрямована на припинення членства європейських країн у Євросоюзі. Засоби масової інформації та політики, причому інколи навіть ті, які знаходяться при владі, часто спекулюють на темі Грекзиту, Італекзиту, Некзиту, Спакзиту, Фрекзиту, Хакзиту (тобто імовірного виходу з Європейського Союзу Греції, Італії, Нідерландів, Іспанії, Франції та Угорщини), й тому стаття вивчає, наскільки ці потенційні «екзити» дійсно вірогідні в постбрекзитний період. Метою статті є проаналізувати вплив Брекзиту на перебіг дезінтеграційних процесів в Європі. Під час вивчення матеріалу був застосований порівняльно-історичний метод, а також системний підхід до міжнародних відносин. У результаті проведеного дослідження було зроблено висновок, що попри активізацію євроскептичних політичних сил в Європі після Брекзиту ризик виходу нових країн з Європейського Союзу поки що невеликий. Проте євроскептики в найближчому майбутньому мають шанс прийти до влади в низці ключових європейських країн. І хоча через побоювання економічної катастрофи євроскептики у випадку приходу до влади навряд чи наважаться йти на такі радикальні кроки, як Фрекзит, Італекзит, Некзит тощо, однак вони все одно зможуть поставити під удар європейську солідарність і призвести до негативних наслідків для майбутнього євроінтеграції. Реалізація з недавніх пір популярної серед багатьох високопосадовців Європейської Комісії ідеї Європи «різних швидкостей» може сприяти відновленню процесів подальшого поглиблення політичної та економічної інтеграції, однак лише в деяких розвинутих європейських країнах, а не в усьому Євросоюзі. Втім, навіть попри деякі негативні наслідки ймовірного розвитку Європейського Союзу на різних «швидкостях» (можлива фрагментація Європи та її поділ на відсталу «периферію» та розвинуте «ядро»), вихід країн з Європейського Союзу вбачається малоймовірним через економічні причини.

Ключові слова: дезінтеграційні процеси в Європі, Брекзит, Грекзит, Фрекзит, Італекзит, Спакзит, Некзит, Хакзит, євроінтеграція, євроскептицизм.

Вступ. Вихід Британії з Євросоюзу став наслідком загострення дезінтеграційних процесів в Європі. Під час переговорів щодо Брекзиту Євросоюз зайняв досить жорстку й принципову позицію, і багато в чому така непоступливість Брюсселю зумовлена саме побоюванням подальшого розвитку дезінтеграційних процесів в Європі, які в перспективі можуть викликати ефект доміно, тобто вихід низки інших країн з ЄС услід за Великобританією. Тому керівництво ЄС робить все можливе, щоб зробити процес виходу з ЄС для Великобританії якомога складнішим, для того, щоб в інших країн-членів об'єднання не виникло бажання наслідувати приклад Туманного Альбіону й покинути об'єднану Європу. Проте побоювання виходу нових країн з ЄС услід за Великобританією зберігаються. Ще задовго до Брекзиту вже існувала імовірність Грекзиту – виходу Греції з ЄС. Останніми роками зросла потенційна імовірність Італекзиту (виходу Італії). Вірогідність Фрекзиту (виходу Франції

з ЄС), Некзиту (виходу Нідерландів) чи Спакзиту (виходу Іспанії) залишається поки що чисто гіпотетичною, але викликає занепокоєння сама поява відповідних термінів та активізація в більшості європейських країн партій євроскептиків, які часто проходять до національних парламентів, а іноді навіть утворюють там урядові коаліції. Поки рано говорити, наскільки Брекзит зміцнив чи послабив євроскептичні настрої в суспільстві європейських країн, але вже можна з упевненістю говорити, що вихід Великобританії надихнув партії євроскептиків у різних європейських країнах, які повірили в те, що вихід з ЄС можливий, і тепер намагаються переконати в необхідності покинути об'єднану Європу й простих громадян. Розглянута в статті проблема ймовірного виходу країн з ЄС після Брекзиту пов'язана з виконанням таких наукових і практичних завдань, як вивчення подальших перспектив євроінтеграції та пошук шляхів збереження європейської солідарності й привабливості ЄС.

Мета та завдання. Метою статті є проаналізувати перспективи виходу з ЄС услід за Великобританією інших країн-членів Євросоюзу й впливу Брекзиту на перебіг дезінтеграційних процесів в Європі.

Методи дослідження. У науковій праці застосовувався порівняльно-історичний метод дослідження, а також системний підхід до міжнародних відносин.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На тему Брекзиту та його впливу на розвиток євроскептицизму створено великий масив наукової літератури. Серед наукових праць варто виділити підготовлену під керівництвом британського професора Ананда Менона аналітичну доповідь «Майбутнє Європи: нові перспективи», яка опрацьована колективом авторів із різних країн Європи й присвячена дослідженню впливу Брекзиту на Євросоюз та окремі його країни [50]. Перспективи майбутнього Європи в контексті дезінтеграційних процесів вивчає дослідниця Е. Пхалагова [21]. Взаємодію зовнішньополітичних факторів і Брекзиту проаналізував у своїй праці Трібод Харроіс [40]. Також проблематику зменшення європейської солідарності під впливом негативних факторів вивчав у своїх працях Лудгер Кюнхардт [14].

Виділення не вирішених раніше частин проблеми. Тематиці Брекзиту і євроскептицизму присвячено чимало наукових праць, але поки що набагато менш вивченою є перспектива нових «екзитів», тобто виходу інших країн з ЄС. Лише тематика імовірного Грекзиту знайшла відбиття в науковій літературі, однак водночас детально не вивчався феномен появи термінів Фрекзиту, Спакзиту, Некзиту, Хакзиту тощо й перспективи практичної реалізації того, що за цими термінами стоїть. Це було пов'язано з тим, що перелічені терміни часто використовувалися лише радикальними політиками й ЗМІ в спекулятивних цілях, а реальних перспектив виходу країн з ЄС не було, й тому серйозні науковці й не приділяли досить уваги вивченню перспектив нових «екзитів» навіть після початку Брекзиту. Утім, глобальна пандемія коронавірусу створює нові виклики для європейської солідарності. Крім того, як уже зазначалося, після Брекзиту активізувалися партії євроскептиків на території всієї Європи. Ці нові виклики змушують замислитися над пошуком шляхів зміцнення європейської солідарності. Також у нових умовах з'являється необхідність наукового аналізу не досить вивчених раніше перспектив виходу країн з ЄС і шляхів запобігання таким сценаріям.

Результати. Євроскептичні настрої присутні в більшості країн Європи, але ступінь їхнього впливу на політичні процеси в різних країнах неоднаковий. Крім того, бувають випадки, коли партії євроскептиків у країні не надто впливові, але кризові явища в країні породжують спекуляції щодо

її виходу з ЄС. Частіше всього за спекуляціями немає реальних фактів і найближчими роками жодна країна не стане наслідувати британський приклад і виходити з ЄС. Проте країни ЄС вбачається необхідним розділити на дві умовні групи. До першої групи можна віднести ті країни, обговорення виходу яких з ЄС викликає більший резонанс у ЗМІ й у суспільстві. У статті до такої групи будуть віднесені Греція, Італія, Нідерланди, Франція, Іспанія, Угорщина. До другої групи можна віднести країни, в яких досить сильні настрої євроскептицизму, але це м'якша форма євроскептицизму, яка не пов'язана з ідеями виходу з ЄС. Наприклад, нині в польській владі представлені праві партії, яким не вдається налагодити позитивні відносини з європейськими наднаціональними інституціями в Брюсселі, але водночас вихід Польщі з ЄС поки що є цілковитою фантастикою, оскільки Варшава є одним із найбільших отримувачів фінансової допомоги з боку ЄС, і до того ж більшість польських громадян позитивно ставляться до членства їх країни в Євросоюзі. Аналогічно у Фінляндії, Чехії та Словаччині партії євроскептиків досить потужні, а панівні політичні сили також не зовсім задоволені політикою Брюсселя, однак про вихід цих країн з ЄС також наразі говорити недоречно.

Слід повторитися, що зазначена класифікація є дуже умовною та ні в якому разі не претендує на істинність, оскільки в сучасному вкрай непередбачуваному світі розклад сил між таборами євроскептиків та єврооптимістів може раптово змінитися. Однак, наприклад, імовірний вихід Італії чи Нідерландів з ЄС поки що викликає в суспільстві більший резонанс, ніж вірогідний вихід Словаччини чи Словенії зі всією повагою до всіх названих країн. Тому в статті спочатку будуть проаналізовані перспективи виходу з ЄС Греції, Італії, Нідерландів, Франції, Іспанії та Угорщини, а потім буде розглянуто перебіг дезінтеграційних процесів після Брекзиту в інших країнах ЄС.

Перспективи Грекзиту. Поняття «Грекзит» почали активно використовувати ще до проведення у Великобританії референдуму про вихід країни з ЄС. Грецька економіка виявилася не готовою до функціонування в умовах існування єдиної євровалюти, й тому вона не витримала першого ж серйозного випробування у вигляді фінансово-економічної кризи 2008 – 2009 років.

У 2010-х роках грецька криза тільки поглиблювалася, зовнішній борг країни швидко зростав, і Греція опинилася в переддефолтному стані. Оскільки країна була тісно пов'язана економічно з іншими країнами євросони, то її соціально-економічні негаразди неминуче обернулися б тяжкими наслідками для розвинутих економік і банківських систем розвинутих країн Західної Європи. Тому варіант Грекзиту, тобто виходу Греції з євросони й Євросоюзу, повністю не виключався [28].

У підсумку лідери ЄС вирішили, що Грекзит стане в економічному й політичному плані ще більшою катастрофою для всієї Європи, й тому більшість країн ЄС надали Афінам фінансову допомогу з метою врятувати Грецію від дефолту й зберегти її членство в Євросоюзі [26]. Утім, така допомога дісталася Греції дорогою ціною: в обмін на отримані мільярди євро Греції довелося різко скоротити видатки на соціальну сферу, що призвело до масового невдоволення політикою ЄС [10].

Таким чином, попри збереження членства в ЄС, Греція зіткнулася з різким зростанням тенденцій євроскептицизму, а тому актуальність Грекзиту упродовж 2010-х років тільки зростала. Утім, навіть популістський уряд радикальних євроскептиків, сформований грецькою партією «Сіріца» у 2015 році, зрештою усвідомив, що збереження членства Греції в ЄС – це набагато менше зло, ніж Грекзит [7], і тому країна й досі продовжує користуватися фінансовою підтримкою з боку Брюсселю.

Однак процес Брекзиту викликав побоювання грецької еліти, що проблема Грекзиту знову стане актуальною. На думку багатьох грецьких політиків та експертів, Євросоюз, відносно щасливо переживши прецедент виходу однієї країни з об'єднання, може вирішити, що вихід Греції – це також не так уже й страшно, й тому Брюссель почне шукати зручну нагоду, щоб звільнити ЄС від обтяжливого й неприємного баласту у вигляді Греції з її величезними проблемами й нерозв'язаними соціально-економічними проблемами [4, с. 70].

Імовірність Італекзиту. Досить відомий представник італійських «жорстких» євроскептиків сенатор Джанлуїджі Парагоне не приховує, що приклад відомого британського опонента євроінтеграції та лідера партії «Брекзит» Нейджела Фараджа надихнув його створити близьку за ідеологією партію «Італекзит» [12]. Показово, що буквально через кілька днів після створення партії «Італекзит» наприкінці липня 2020 року соціологи зафіксували, що за неї вже були готові проголосувати близько 5 % виборців, тобто партія має всі шанси потрапити до італійського парламенту [43]. Для партії-новачка це дуже видатний результат, і є підстави очікувати, що надалі рейтинг партії зростатиме.

Якщо партія «Італекзит» потрапить до парламенту, то вона підсилить там позиції євроскептиків, які й без того вже мають досить міцні позиції. У 2018 році на виборах до італійського парламенту перемогли опоненти євроінтеграції, які утворили урядову коаліцію (ліворадикальна партія «Рух 5 зірок» та ультраправа «Ліга Півночі», яка тепер називається просто «Ліга»). Хоча італійські євроскептики при владі не стали намагатися реалізувати найбільш небажаний варіант Італекзиту, але з усім тим їхнє перебування в уряді похитнуло європейську солідарність. Так, упродовж 2018–2019 років

Італія сварилася з європейськими наднаціональними інституціями в Брюсселі з приводу мігрантів і бюджетної політики (Єврокомісія остерігалася, що нова податкова політика італійських популістів може призвести й без того обтяжену великими зовнішніми боргами італійську економіку до переддефолтного стану, що може обернутися набагато масштабнішою кризою для всієї єврозони, ніж боргова проблема Греції) [8]. Крім того, відкрито підтримуючи французьку радикальну антиєвропейську налаштовану опозицію, італійський уряд євроскептиків на початку 2019 року спровокував дипломатичний скандал із Францією та суттєво зіпсував франко-італійські відносини [9], а це своєю чергою знову ж таки послабило загальноєвропейську солідарність.

Восени 2019 року ситуація в Італії дещо стабілізувалась. Одна з популістських партій коаліції «Рух 5 зірок» перейшла на більш помірковані позиції, хоч це й коштувало партії втрати великої кількості прихильників [41]. У вересні 2019 року лідер «Руху 5 зірок» Луїджі ді Майо разом зі своєю партією вступив у нову коаліцію з проєвропейськи налаштованою Демократичною партією, після чого відносини між Римом і Брюсселем поліпшилися [2, с. 9], хоча Італія і не стала взірцем євроентузіазму.

Колишній партнер «Руху 5 зірок» по урядовій коаліції, партія «Ліга» на чолі з Маттео Сальвіні після невдалої спроби ініціювати дострокові парламентські вибори восени 2019 року пішла в опозицію, де вона продовжує антиєвропейську пропаганду. Сам Маттео Сальвіні називає себе не євроскептиком, а єврореалістом і заявляє, що в його наміри входить добиватись не руйнування Євросоюзу, а реформування його зсередини [17]. У 2019 році під час виборів до Європарламенту, які принесли партії «Ліга» переконливу перемогу в Італії, М. Сальвіні навіть мав амбіції стати головою Єврокомісії, однак його партнери з євроскептичних партій інших європейських країн не зуміли набрати досить голосів і зайняти необхідну кількість місць в Європарламенті, щоб висунути його на цю високу посаду [22]. Утім, враховуючи провокаційні висловлювання та антиєвропейські практичні дії Маттео Сальвіні, коли він був віцепрем'єр-міністром італійського уряду у 2018–2019 роках, можна очікувати, що, якщо він таки стане єврокомісаром, то його спроби «реформувати» Євросоюз неминуче обернуться катастрофічними наслідками для європейської солідарності.

Утім, хоч М. Сальвіні й не зумів стати президентом Єврокомісії, однак у нього зберігаються непогані шанси очолити однопартійний уряд в Італії, якщо там проведуть дострокові парламентські вибори. М. Сальвіні попри певні злети й падіння продовжує все ж таки залишатися найпопулярнішим політиком Італії, рейтинг якого перевищує

30 % [27], а іноді наближається навіть до 40 % [18]. Згідно з італійським законодавством партія, яка набирає на парламентських виборах 40 % і понад голосів виборців, отримує право самостійно формувати уряд без необхідності створювати коаліцію [35]. У випадку, якщо М. Сальвіні очолить однопартійний уряд, він матиме велику свободу дій і не повинен буде оглядатися на проєвропейські налаштовані партії, тож в італійських євроскептиків з'явиться шанс безперешкодно повести Італію до Італекзиту. Щоправда, раніше сам Сальвіні виступав проти такого сценарію, але після початку пандемії коронавірусу навесні 2020 року у своїх заявах він уже не виключав вихід Італії з ЄС [30]. Непередбачуваний розвиток коронавірусної кризи посилює невдоволення італійського населення політикою Євросоюзу [5] й створює передумови для зростання популярності й радикалізації партій євроскептиків.

Але попри викликану коронавірусом турбулентність є підстави очікувати, що проєвропейська коаліція в Італії зуміє втриматись при владі до чергових парламентських виборів у 2023 році. Навіть якщо єврооптимісти втратять владу в Італії, то їхні опоненти навряд чи наважаться ініціювати вихід Італії з ЄС, оскільки це неминуче обернеться тяжкими економічними наслідками для країни. Крім того, Італія на відміну від Великобританії використовує євровалюту, що означає, що імовірний Італекзит матиме ще тяжчі наслідки для італійської фінансової системи, ніж Брекзит для британської. Проте, прийшовши до влади, італійські євроскептики скоріше за все намагатимуться розхитувати європейську солідарність приблизно так, як це вони робили під час свого перебування при владі у 2018–2019 роках. Таким чином, існування потужних євроскептичних партій в Італії ставить під питання успішне майбутнє євроінтеграції.

Некзит. Нідерланди продемонстрували високий рівень євроскептицизму ще у 2005 році під час голосування на всенародному референдумі щодо проєкту європейської конституції, який нідерландці не підтримали [11, с. 207]. У Нідерландах є партії, які поставили собі за мету вихід країни з ЄС (Некзит) [19, с. 70]. Керівництво країни такі плани офіційно не підтримує, але традиційно виступає проти занадто глибокої політичної інтеграції та за збереження національного суверенітету. За обстоювання такої позиції в ЄС Нідерланди спиралися на підтримку Великобританії. Тому після Брекзиту Нідерланди залишилися без важливого партнера, який також поділяв нідерландські погляди на економічну євроінтеграцію. Як у Лондоні, так і в Амстердамі вважали, що метою євроінтеграції має бути вдосконалення та розширення свобод спільного ринку, а не поглиблення політичної інтеграції та обмеження національних суверенітетів [31, с. 22].

Утім, близькість позицій Великобританії та Нідерландів зовсім не означає, що офіційний Амстердам вирішить наслідувати приклад Лондона й взяти курс на Брекзит. Скоріше навпаки, негативний досвід Брекзиту переконав нідерландські еліти в безперспективності дезінтеграційних процесів. Населення Нідерландів підтримує збереження членства країни в ЄС, оскільки усвідомлює, що вона занадто маленька й занадто економічно залежна від торгівлі країна в рамках ЄС, щоб іти у «вільне плавання» [45].

Таким чином, попри активізацію спекуляцій ЗМІ й політиками на тему Некзиту [32], Нідерланди після Брекзиту стали послідовніше підтримувати євроінтеграцію, хоча зі своїми застереженнями. Невдоволення офіційного Амстердаму викликає не лише намагання Брюсселю посилити вплив наднаціональних євроструктур шляхом урізання національних суверенітетів. Негативну реакцію нідерландського керівництва також викликають плани щодо подальшого територіального розширення ЄС, і Нідерланди виступають за відстрочку вступу західнобалканських країн до Євросоюзу [53].

Нідерландське керівництво виступає проти надання масштабної фінансової допомоги країнам Центрально-Східної Європи, які порівняно недавно вступили до ЄС, а також проти підтримки проблемних економік Південної Європи. Разом з Австрією, Данією та Швецією Нідерланди формують у рамках ЄС так звану «економну четвірку», яка не підтримує виділення значної фінансової допомоги проблемним країнам ЄС та активно виступає за дотримання суворої фінансової дисципліни всіма членами Євросоюзу, тобто за зменшення державних боргів і бюджетних дефіцитів [13].

Невдоволення необхідністю підтримувати недисципліновані у фінансовому плані південноєвропейські країни, а також проблемою напливу біженців із Північної Африки й Близького Сходу підживлює євроскептичні настрої в Нідерландах, проте перспективи Некзиту наразі дуже малоймовірні.

Фрекзит. Франція в тандемі з Німеччиною формує локомотив євроінтеграції та особливо активно виступає за поглиблення політичної інтеграції та за створення армії ЄС [52]. Проте навіть для цієї країни загрозу її виходу з ЄС повністю виключати не можна, оскільки в країні дуже сильні позиції євроскептиків, найпотужніша партія яких – це «Національний фронт» (нещодавно перейменованій у «Національне об'єднання») на чолі з Марін ле Пен, яка активно виступає проти євроінтеграції, хоча поки що заявляє, що реалізація Фрекзиту не є метою діяльності її партії [48]. На президентських виборах 2017 року Марін ле Пен зуміла пробитися до другого туру, що викликало занепокоєння в європейських столицях щодо

європейського майбутнього Франції. Хоча в другому турі президентських виборів 2017 року переконливу перемогу над представницею французьких євроскептиків здобув єврооптиміст Емануель Макрон [36], проте партія Марін ле Пен «Національне об'єднання» зуміла реваншуватися на виборах до Європарламенту у 2019 році, на яких вона здобула перемогу у Франції. Щоправда, єврооптимістична партія президента Е. Макрона «Вперед, Франціє!» на цих виборах відстала від політичної сили Марін ле Пен лише на один відсоток [29]. З усім тим є підстави для занепокоєння з приводу результатів президентських виборів у 2022 році, на яких французькі євроскептики мають шанс отримати мандат народної довіри на реалізацію Фрекзиту. До того ж навіть такий переконаний єврооптиміст, як президент Макрон не виключає імовірність Фрекзиту у випадку провалу спроб реформувати ЄС [16].

Так званий рух «жовтих жилетів» у Франції, масове невдоволення французів економічними проблемами й напливом мігрантів підсилюють позиції євроскептиків у країні, хоча натепер вбачається, що найближчим часом французькому керівництву все-таки вдасться утримати ситуацію під контролем та уникнути небажаного сценарію Фрекзиту.

Спакзит. Економічна криза 2008–2009 років негативним чином відбилася на економіці Іспанії. Країна входить до групи проблемних в економічному плані членів ЄС, яку зневажливо характеризують англійською аббревіатурою PIGS за першими літерами їхніх англійських назв (Португалія, Ірландія, Греція та Іспанія) [39]. Як і інші країни PIGS, Іспанія потерпає від великого дефіциту державного бюджету, зовнішніх боргів, високого рівня безробіття, відносно низького рівня життя та повільного економічного зростання [34]. Така ситуація сприяє зростанню євроскептичних настроїв. Водночас багато громадян Іспанії завдяки членству країни в ЄС мають змогу жити й працювати в багатших країнах Євросоюзу й тому не зацікавлені в Спакзиті (виході Іспанії з ЄС).

Побоювання Спакзиту вирости, коли в іспанський парламент потрапила євроскептична ліворадикальна партія «Подемос». Ця партія навіть вступила в урядову коаліцію. Утім, партія «Подемос» пішла тим же шляхом, як і популістичні партії в деяких інших країнах ЄС, такі як «Сіріца» в Греції чи «Рух 5 зірок» в Італії. Усі ці партії об'єднує те, що, прийшовши до влади, вони відступили від своїх колишніх радикальних лозунгів і перестали шкодити євроінтеграції. Іспанська партія «Подемос» увійшла в коаліцію та не чинить перешкод проєвропейському курсу іспанського прем'єр-міністра Педро Санчеса [33]. Проте зважаючи на те, що Іспанія продовжує залишатися досить проблемною в економічному плані країною, а коронавірусна криза тільки загострила її соціально-економічні негаразди, повністю виклю-

чати загрозу посилення настроїв євроскептицизму й Спакзиту не слід.

Хакзит. Вихід Угорщини з ЄС (Хакзит, якщо використовувати англійську термінологію) був украй маловірогідним на початку 2010-х років, адже ця країна тільки порівняно нещодавно приєдналася до ЄС, потративши на це немало часу й зусиль. Однак уже наприкінці 2010-х років Угорщина перетворилася на країну-члена ЄС, яка найбільше розчаровує чиновників європейських наднаціональних структур у Брюсселі. Утім, навряд чи слід очікувати, що Угорщина добровільно піде на Хакзит, адже попри євроскептичну риторику угорського прем'єр-міністра Віктора Орбана країна продовжує користуватися немалою фінансовою підтримкою з боку ЄС [51, с. 26]. Однак існує вірогідність, що сам Євросоюз, якщо не виключить Угорщину зі своїх лав, то принаймні обмежить її права як члена ЄС. У 2018 році Європарламент запустив щодо Угорщини процедуру відповідно до статті 7 Договору про Європейський Союз [37], яка стосується порушення країною-членом ЄС прав людини й верховенства права. Угорщині, так само як і Польщі, інкримінують порушення прав людини, зокрема представників ЛГБТ спільноти, обмеження свободи преси й порушення інших демократичних свобод [43]. Обом країнам навіть загрожує зупинення права голосу в Раді ЄС, що, однак, не означатиме їх виключення зі складу ЄС, оскільки в статті 7 сказано, що країни, до яких застосовується ця стаття, навіть після застосування до них санкцій залишаються зв'язаними договорами ЄС. Утім, сам факт розгляду цієї справи, яку заслуховували в Європарламенті на початку 2020 року [38], свідчить про відсутність єдності в лавах ЄС і ризику його дезінтеграції.

Дезінтеграційні процеси в інших країнах ЄС. Партії євроскептиків досить сильні й в тих країнах, вірогідність виходу яких з ЄС поки що не розглядається. Наприклад, Фінляндія досить позитивно ставиться до євроінтеграції, а більшість фінського населення підтримує членство країни в ЄС. Проте однією з найпопулярніших партій у Фінляндії є євроскептична Партія фінів, рейтинг якої продовжує зростати, що може привести до її перемоги на наступних парламентських виборах [41, с. 28].

У Польщі більшість населення також підтримує членство країни в ЄС [49, с. 20]. Багато поляків користуються можливістю працювати в багатших країнах Євросоюзу й не зацікавлені у виході їх країни з об'єднання. Польські еліти також украй зацікавлені в збереженні членства країни в ЄС, оскільки Польща є найбільшим реципієнтом коштів зі структурних фондів ЄС. Утім, Єврокомісія розглядає можливість припинення фінансування Польщі через порушення прав ЛГБТ спільноти в цій країні [46]. Непрості відносини між Варшавою та Брюсселем також не сприяють консолідації Євросоюзу.

У Словаччині євроскептики після Брекзиту почали збирати підписи громадян, які необхідні для організації референдуму про вихід країни з ЄС [6]. Партії євроскептиків досить сильні й в Чехії. Щоправда, уряди Чехії та Словаччини проводять проєвропейську політику й навіть у рамках Вишеградської четвірки (у яку входять Польща, Чехія, Словаччина та Угорщина) намагаються дистанціюватися від одіозного угорського прем'єр-міністра Віктора Орбана. Проте серед еліт Чехії, Словаччини й інших невеликих країн Центрально-Східної Європи росте стривоженість із приводу дебатів в ЄС щодо необхідності скорочення фінансової допомоги країнам, які порівняно нещодавно приєдналися до ЄС. Чехія та Словаччина навіть погрожували заблокувати прийняття бюджету ЄС на 2021–2027 роки, якщо там не буде передбачено виділення значної фінансової допомоги країнам Центрально-Східної Європи (далі – ЦСЄ) [23, с.115]. Між іншим, після Брекзиту ця допомога неминуче скоротиться, адже Великобританія була одним із найбільших чистих донорів ЄС, і без її участі головний європейський кошторис зменшиться. Водночас країни вже згадуваної «економічної четвірки» продовжують наполягати на ще більшому скороченні європейського бюджету шляхом зменшення обсягів фінансової допомоги біднішим країнам ЄС. Зокрема, Австрія заявляла, що кошти ЄС слід витратити економніше, а вклад «чистих» донорів слід зменшити [1]. Подібні заяви викликають тривогу в країнах ЦСЄ, що є головними реципієнтами фінансової допомоги з боку ЄС.

Водночас у країнах ЦСЄ скептично ставляться до закликів проявляти європейську солідарність під час боргової кризи південноєвропейських країн [3]. Наприклад, Словаччина взагалі відмовилася надати свою частку загальноєвропейської фінансової допомоги Греції, хоча європейські чиновники критикували її за відсутність європейської солідарності [47]. Також країни ЦСЄ не бажають приймати належні їм квоти біженців із Близького Сходу [24]. Ці фактори можуть посилити тенденції євроскептицизму в країнах ЦСЄ, хоча, як вбачається, поки ці країни отримуватимуть значну фінансову допомогу з боку ЄС, про їхній вихід з об'єднання не йтиметься.

Таким чином, такі відсталі члени ЄС, як Греція або країни ЦСЄ навряд чи добровільно зважаться на вихід з ЄС. Навпаки, після Брекзиту в цих країнах починає рости тривога, що Євросоюз сам прагнучиме їхньої дезінтеграції. Причому йдеться не про вихід з об'єднання, який матиме неминучі негативні економічні й політичні наслідки для всієї Європи. Єврооптимісти розробили елегантніший варіант того, як мінімізувати тягар таких проблемних країн, як Греція та східноєвропейські країни. Йдеться про ідею «Європи різних швидкостей», яка передбачає, що окремі країни всередині ЄС,

які відчувають себе більш готовими до поглиблення економічної та політичної інтеграції, ніж інші, можуть укласти між собою невеликі союзи [20], не оглядаючись на позицію тих країн, які поки що виступають проти єврофедералістських проєктів. Передбачається, що спочатку інтегрується найбільш економічно розвинуте ядро ЄС, а потім до нього поступово добровільно приєднуються інші члени Євросоюзу, які дозріють для цього [25, с. 70–71].

Убачається, що ідея «Європи двох швидкостей» має на меті виправити ті перекося, які виникли унаслідок дещо поспішного формування єврозони, а потім занадто швидкого територіального розширення ЄС у 2004 і 2007 роках, коли в складі єврозони та ЄС опинилися країни, які за економічними показниками й політичним розвитком суттєво відстають від розвинутих країн ЄС, що провокує кризи, подібні до переддефолтного стану Греції.

Однак слабкіші в економічному плані європейські країни виступають проти реалізації ідеї «Європи двох швидкостей», оскільки остерігаються, що це призведе до ще більшого поглиблення розриву між найбагатшими й найбіднішими країнами ЄС [15]. Існують побоювання, що фрагментація Євросоюзу на невеликі угруповання держав залежно від того, яку «швидкість» євроінтеграції вони зможуть набрати, може призвести до посилення дезінтеграційних процесів в Європі. Таким чином, у майбутньому може зрости вірогідність «екзитів» тих країн, які розчаруються в Європі «різних швидкостей». Утім, як вбачається, навіть в Європі «двох швидкостей» навряд чи справа дійде до виходу країн з ЄС, адже населення бідніших країн, які скоріше всього ставатимуть ще біднішими, прагнучиме скористатися правами громадян ЄС, щоб емігрувати до багатших європейських країн.

Висновки. Брекзит став найвищою точкою дезінтеграційних процесів у Британії та надихнув партії євроскептиків до активізації діяльності в інших країнах ЄС. Якщо раніше європейські євроскептики обережніше критикували об'єднану Європу, то після Брекзиту вони частіше стали відкрито закликати до виходу своїх країн з ЄС. Втім, Брекзит сам по собі не сприяв розвитку дезінтеграційних процесів в Європі, оскільки на негативному прикладі Великобританії решта країн ЄС мали можливість переконатися в тому, що вихід з об'єднання занадто тривалий і проблемний, щоб його серйозно розглядати. Тому наразі перспективи Грекзиту, Фрекзиту, Некзиту, Спакзиту чи Італекзиту виглядають дуже малоімовірними. Але слід враховувати, що партії євроскептиків у багатьох країнах ЄС досить потужні, а деякі з них мають шанси прийти до влади, як в Італії, Франції та Фінляндії. Ураховуючи негативний досвід Брекзиту, євроскептики навряд чи

прагнутимуть виходу своїх країн з ЄС, однак вони скоріше за все створюватимуть перешкоди на шляху до глибшої євроінтеграції та руйнуватимуть європейську солідарність, блокуючи спільні ініціативи ЄС і погіршуючи відносини з наднаціональними євроструктурами в Брюсселі й іншими країнами-членами Євросоюзу.

У майбутніх дослідженнях за тематикою статті вбачається доцільним продовжувати вивчати перспективи поглиблення європейської інтеграції та поступового перетворення об'єднання європейських держав в єдину федеративну супердержаву. Свого часу цій тематиці було приділено досить багато уваги в науковій літературі, але останнім часом через кризові явища в Європі й Брекзит актуальність цієї теми знизилася. Проте розробка ідеї «Європи різних швидкостей» дає підстави вважати, що теорія та практика єврофедералізму має шанс на відновлення, щоправда, не в масштабах всієї Європи, а поки що в рамках вузького кола країн, які будуть готові рухатися на найвищій «швидкості» політичної та економічної євроінтеграції. Перспективи протистояння євроскептиків та єврофедералістів було б доречно й цікаво детальніше вивчити в майбутніх наукових працях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Австрия не хочет увеличивать взносы в бюджет ЕС после Brexit, – Курц. 23 февраля 2018. *День* : вебсайт. URL: <http://day.kyiv.ua/ru/news/230218-avstriya-ne-hochet-velichivat-vnosy-v-byudzhet-es-posle-brexit-kurc> (дата звернення: 27.11.2020).
2. Алексеенкова Е. Италия – ЕС: отказ от политики «суверенной изоляции»? *Научно-аналитический вестник ИЕ РАН*. 2019. № 5. С. 9–15.
3. Богданов Ю. Страны ЕС спорят о том, стоит ли сохранять Грецию в зоне евро. 7 июля 2015. *Взгляд* : деловая газета. URL: <https://vz.ru/politics/2015/7/7/754893.html> (дата звернення: 27.11.2020).
4. Власова К. Брекзит глазами греков. *Современная Европа*. 2017. № 6 (78). С. 70–80.
5. Поплавский А. Волна разочарования: итальянцы требуют выхода из ЕС. 30 июля 2020. *Газета.ru* : веб-сайт. URL: https://www.gazeta.ru/politics/2020/07/30_a_13170853.shtml (дата звернення: 27.11.2020).
6. В Словакии ультраправые инициируют референдум о выходе из ЕС. 25 июня 2016. *ТСН* : веб-сайт. URL: <https://tsn.ua/ru/svit/v-slovakii-ultraprave-iniciiruyut-referendum-o-vyhode-iz-es-654960.html> (дата звернення: 27.11.2020).
7. Грекзит. Будет, не будет? 18 сентября 2016. *Economist.ua* : Аналитика главных новостей экономики и бизнеса. URL: <https://economistua.com/grekzit-budet-ne-budet/> (дата звернення: 27.11.2020).
8. Димитриади М. Италия снижает налоги – ЕС недоволен. 29 мая 2019. *Euronews* : веб-сайт. URL: <https://ru.euronews.com/2019/05/29/italy-budget-and-tax-cuts> (дата звернення: 27.11.2020).
9. Дунаев А. Назад в 1940-й. Почему в конфликте Франции и Италии дошло до отзыва посла. *Московский центр Карнеги* : веб-сайт. URL: <https://carnegie.ru/commentary/78327> (дата звернення: 27.11.2020).
10. ЕС и МВФ назвали условия выделения Греции очередного транша. 19 сентября 2011. URL: <https://www.rbc.ru/economics/19/09/2011/5703ec529a79477633d37e79> (дата звернення: 27.11.2020).
11. Имангалиев Р., Рангулова Э. Проблема принятия Конституции ЕС – новый вызов европейской интеграции. *Ученые записки Казанского университета*. 2009. № 1. С. 206–216.
12. Итальянский сенатор создал партию, агитирующую за выход из ЕС. 24 июля 2020. *Голос Америки* : веб-сайт. URL: <https://www.golos-ameriki.ru/italian-senator-forms-italexit-party/5515818.html> (дата звернення: 27.11.2020).
13. Коваль-Гончар М. Головування Німеччини у Раді ЄС: сильніша Європа та шанси для України. Рада зовнішньої політики «Українська призма», 2020. 33 с. URL: <http://prismua.org/wp-content/uploads/2020/07/Germany3-1.pdf> (дата звернення: 27.11.2020).
14. Кюнхардт Лудгер. Консолидация европейского союза. *АПЕ*. 2010. № 2. С. 27–53.
15. Лавренюк А. Євросоюзу 60 років: тривожний ювілей заради майбутнього. 27 березня 2017. *Укрінформ* : Мультимедійна платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2200545-evrosouzu-60-rokiv-trivoznij-uvilej-zaradi-majbutnogo.html> (дата звернення: 27.11.2020).
16. Макрон: ЕС треба реформувати, або його чекає «фрекзит». URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-39770787> (дата звернення: 27.11.2020).
17. Маслова Е. Маттео Сальвіні – не євроскептик, а сторонник єдиної Європи. URL: <https://mgimo.ru/about/news/experts/matteo-salvini-ne-evroskeptik-a-storonnik-edinoj-evropy/> (дата звернення: 27.11.2020).
18. Мёршель Т. Прочет Сальвини. URL: <https://www.ipg-journal.io/regiony/evropa/proschet-salvini-874/> (дата звернення: 27.11.2020).
19. Осколков П. Нидерланды в лабиринте европейской интеграции. *Научно-аналитический Вестник Института Европы РАН*. 2018. № 4. С. 69–72.
20. Прокопчук Д. Єврокомісія запропонувала п'ять сценаріїв розвитку ЄС після Brexit. URL: <https://p.dw.com/p/2YTOj> (дата звернення: 27.11.2020).
21. Пхалагова Т. Будущее Европейского Союза. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/buduschee-evropeyskogo-soyuza> (дата звернення: 27.11.2020).
22. Сальвіні подумує про балотироваться на пост президента Єврокомісії. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2018/10/18/7088322/> (дата звернення: 27.11.2020).
23. Свиридова М. Последствия Брекзита: пример Чехии и Словакии. *Свободная мысль*. 2020. № 5 (1683). С. 111–122.
24. Страны Центрально-Восточной Европы наиболее враждебно относятся к мигрантам. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2017/08/24/7070129/> (дата звернення: 27.11.2020).
25. Федорцев В. “Кернеугора”: концепция, дискуссии, перспективы. *Проблемы национальной стратегии*. 2017. № 5(44). С. 69–92.

26. Allen K. Greek impasse raise fears of “Grexit”. URL: <https://www.theguardian.com/business/economics-blog/2012/feb/07/greek-impasse-fears-grexit> (дата звернення: 23.11.2020).

27. Analysis: How Italy’s far right was stalled by the coronavirus crisis. URL: <https://www.thelocal.it/20200609/analysis-how-italys-far-right-was-stalled-by-the-coronavirus-crisis> (дата звернення: 27.11.2020).

28. Atkins R. A year in a word: Grexit. URL: <https://www.ft.com/content/9e59bcfc-4b74-11e2-88b5-00144fab49a> (дата звернення: 23.11.2020).

29. Baker L. Far-right wins French vote in EU election, but Macron limits damage. URL: <https://www.reuters.com/article/us-eu-election-france-lepen-idUSKCN1SW0SF> (дата звернення: 27.11.2020).

30. Beat the virus first, then say ‘goodbye to EU’ if necessary, Italy’s Salvini says. URL: <https://www.dailysabah.com/world/europe/beat-the-virus-first-then-say-goodbye-to-eu-if-necessary-italys-salvini-says> (дата звернення: 27.11.2020).

31. Bergsen P. Netherlands. *The future of the EU: new perspectives. The UK in a Changing Europe* : monograph. London, 2020. P. 22–23.

32. Bet M. EU panic: Mark Rutte “traumatised by Brexit as he fears Nexit could be on cards”. URL: <https://www.express.co.uk/news/world/1351445/eu-news-brexit-mark-rutte-netherlands-recovery-fund-nexit-spt> (дата звернення: 27.11.2020).

33. Carreño B. With once-radical Podemos tamed, Spain’s new coalition is happy – for now. URL: <https://www.reuters.com/article/us-spain-politics-analysis-iduskcn20i1fo> (дата звернення: 27.11.2020).

34. Chislett W. The main economic challenges confronting Spain’s next government. URL: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/ari74-2019-chislett-main-economic-challenges-confronting-spains-next-government (дата звернення: 27.11.2020).

35. Constitution of the Italian Republic. URL: https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf (дата звернення: 27.11.2020).

36. Emmanuel Macron defeats Le Pen to become French president. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-39839349> (дата звернення: 27.11.2020).

37. EU Parliament votes to trigger Article 7 sanctions procedure against Hungary. URL: <https://www.dw.com/en/eu-parliament-votes-to-trigger-article-7-sanctions-procedure-against-hungary/a-45459720> (дата звернення: 27.11.2020).

38. European Parliament resolution of 16 January 2020 on ongoing hearings under Article 7(1) of the TEU regarding Poland and Hungary (2020/2513(RSP)). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0014_EN.html (дата звернення: 27.11.2020).

39. Europe’s PIGS: Country by country. URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/8510603.stm> (дата звернення: 27.11.2020).

40. Harrois T. Foreign Policy and the Brexit Negotiations. URL: <https://ukandeu.ac.uk/foreign-policy-and-the-brexit-negotiations/> (дата звернення: 27.11.2020).

41. Iso-Marcku T. Finland. *The future of the EU: new perspectives. The UK in a Changing Europe* : monograph. London, 2020. P. 28–29.

42. Italy’s populist Five Star Movement is becoming a more normal party. URL: <https://www.economist.com/europe/2020/08/20/italys-populist-five-star-movement-is-becoming-a-more-normal-party> (дата звернення: 27.11.2020).

43. Michelot M. The “Article 7” Proceedings against Poland and Hungary: What Concrete Effects? URL: https://institutdelors.eu/en/publications/__trashed/ (дата звернення: 27.11.2020).

44. Monaci A. Sondaggi Italexit, Paragone ago della bilancia: con lui il Centrodestra vince. URL: <https://urbanpost.it/sondaggi-italexit-paragone-ago-della-bilancia/> (дата звернення: 27.11.2020).

45. No to Nexit: Dutch most likely to vote to stay in the EU. URL: <https://www.dutchnews.nl/news/2019/04/no-to-nexit-dutch-most-likely-to-vote-to-stay-in-the-eu/> (дата звернення: 27.11.2020).

46. Rettman A. EU threatens Polish funding over “LGBTI-free” zones. URL: <https://euobserver.com/justice/148681> (дата звернення: 27.11.2020).

47. Santa M., Strupczewski J. ECB outraged by Slovak refusal to aid Greece-sources. URL: <https://www.reuters.com/article/ecb-slovakia-idUSLDE68915I20100910> (дата звернення: 27.11.2020).

48. Stothard M. Could France’s Marine Le Pen deliver Frexit? URL: <https://www.ft.com/content/d37b6d90-fdd1-11e6-8d8e-a5e3738f9ae4> (дата звернення: 27.11.2020).

49. Styczyńska N. Poland. *The future of the EU: new perspectives* : monograph. London, 2020. P. 28–29.

50. The future of the EU: new perspectives / A. Menon et. al. London : King’s College, 2020. 43 p.

51. Vegh Z. Hungary. *The future of the EU: new perspectives* : monograph. London, 2020. P. 26–27.

52. Wright G. France. *The future of the EU: new perspectives* : monograph. London, 2020. P. 14–15.

53. Zweers W. “Strict – but Fair?”: Dutch Approach to EU Enlargement. URL: <https://balkaninsight.com/2019/10/25/strict-but-fair-dutch-approach-to-eu-enlargement/> (дата звернення: 27.11.2020).

REFERENCES:

1. Avstriya ne hochet uvelichivat vnosy v byudzhnet ES posle Brexit, - Kurts [Austria does not want to increase funding the EU budget after Brexit]. URL: <http://day.kyiv.ua/ru/news/230218-avstriya-ne-hochet-uvelichivat-vnosy-v-byudzhnet-es-posle-brexit-kurts> [in Russian].

2. Alekseenkova E. Italija – EC: otkaz ot politiki «suverennoy izolyacii»? [Italy – EU: refusing the policy of sovereign isolation?]. *Nauchno-analiticheskiy vestnik IE RAN*. 2019. № 5. P. 9–15. [in Russian].

3. Bogdanov Yu. Strany ES sporyat o tom, stoit li sohranyat Greciyu v zone evro [EU countries are discussing whether Greece should save its membership in the Eurozone]. URL: <https://vz.ru/politics/2015/7/7/754893.html> [in Russian].

4. Vlasova K. V. Brekzit glazami grekov [Greek view of Brexit]. *Sovremennaya Evropa*. 2017. № 6 (78). S. 70–80. [in Russian].

5. Volna razocharovaniya: italyancy trebuyut vyhoda iz ES [The disappointment wave: Italian demand withdrawal from the EU]. URL: https://www.gazeta.ru/politics/2020/07/30_a_13170853.shtml [in Russian].

6. V Slovakiï ultrpravaye iniciiruyut referendum o vyhode iz ES [In Slovakia the radical right-wingers initiate a referendum on withdrawal from the EU]. URL: <https://tsn.ua/ru/svit/v-slovakiï-ultrapravaye-iniciiruyut-referendum-o-vyhode-iz-es-654960.html> [in Russian].
7. Grexit. Budet, ne budet? [Grexit: will it be or not?]. URL: <https://economistua.com/grexit-budet-ne-budet/> [in Russian].
8. Dimitriadi M. Italiya snizhaet nalogi – ES nedovolen [Italy reduces tasks – the EU is disappointed]. URL: <https://ru.euronews.com/2019/05/29/italy-budget-and-tax-cuts> [in Russian].
9. Dunaev A. Nazad v 1940-y. Pochemu v konflikte Francii i Italii doshlo do otzyva posla [Back to 1940. Why the conflict between France and Italy led to the recall of ambassador?]. URL: <https://carnegie.ru/commentary/78327> [in Russian].
10. ES i MVB nazvali usloviya vydeleniya Grecii ocherednogo transha [The EU and IMF listed the conditions of giving another tranche to Greece]. URL: <https://www.rbc.ru/economics/19/09/2011/5703ec529a79477633d37e79> [in Russian].
11. Imangaliev R. N., Rangulova Ye. T. Problema prinyatiya Konstitucii ES novy vyzov evropeyskoy integracii [The problem of adopting the EU Constitution]. *Uchenye zapiski Kazanskogo universiteta*. 2009. № 1. S. 206–216. [in Russian].
12. Italiyskiy senator sozdal partiyu, agitiruyushchuyu za vyhod iz ES [The Italian Senator created a party which propagates the withdrawal from the EU]. URL: <https://www.golos-ameriki.ru/a/italian-senator-forms-italexit-party/5515818.html> [in Russian].
13. Koval-Gonchar M. Golovuvannya Nimechchyny u Radi YeS: sylnisha Yevropa ta shansy dlya Ukrayiny [Germany's chairmanship in the European Council: a stronger Europe and chances for Ukraine]. URL: <http://prismua.org/wp-content/uploads/2020/07/Germany3-1.pdf> [in Ukrainian].
14. Kyunhardt Ludger. Konsolidaciya evropeyskogo soyuza [The consolidation of the European Union]. *APE*. 2010. № 2. P. 27–53. [in Russian].
15. Lavrenyuk A. Yevrosoyuzu 60 rokov: tryvozhny yuviley zarady maybutnogo [The European Union is at 60: the worrisome jubilee for the sake of the future]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2200545-evrosoyuzu-60-rokov-trivozhny-uviley-zarady-maybutnogo.html> [in Ukrainian].
16. Makron: YeS treba reformuvat', abo yogo chekaye "freaky" [Macron: The EU should be reformed or it will face with "Freaky"]. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-39770787> [in Ukrainian].
17. Maslova E. Matteo Salvini — ne evroskeptik, a storonnik edinoy Evropy [Matteo Salvini is not a euroskeptic but proponent of the united Europe]. URL: <https://mgimo.ru/about/news/experts/matteo-salvini-ne-evroskeptik-a-storonnik-edinoy-evropy/> [in Russian].
18. Myorshel T. Proshchet Salvini [Salvini's mistake]. URL: <https://www.ipg-journal.io/regiony/evropa/proshchet-salvini-874/> [in Russian].
19. Oskolkov P. V. Niderlandy v labirinte evropeyskoy integracii [The Netherlands in the Maze of European Integration]. *Nauchno-analiticheskiy Vestnik Instituta Evropy RAN*. 2018. № 4. C. 69–72. [in Russian].
20. Prokopchuk D. Yevrokomisiya zaproponovala pyat` scenariyiv rozvytku YeS pislya Brexit [The European Commission suggested five scenarios of the European Union development after Brexit]. URL: <https://p.dw.com/p/2YTOj> [in Ukrainian].
21. Phalagova T.Ye. Budushhee Evropeyskogo Soyuzha [The Future of the European Union]. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/budushee-evropeyskogo-soyuzha> [in Russian].
22. Salvini podumyvaet ballotirovatsya na post prezidenta Evrokomissii. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2018/10/18/7088322/> [in Russian].
23. Sviridova M. B. Posledstviya Brekzita: primer Chehii i Slovakiï. *Svobodnaya mysl*. 2020. № 5 (1683). S. 111–122. [in Russian].
24. Strany Centralno-Vostochnoy Evropy naibolee vrazhdebno otnosyatsya k migrantam. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2017/08/24/7070129/> [in Russian].
25. Fedorcev V.A. "Kerneuropa": koncepciya, diskussii, perspektivy. *Problemy nacionalnoy strategii*. 2017. № 5 (44). S. 69–92. [in Russian].
26. Allen K. Greek impasse raise fears of "Grexit". URL: <https://www.theguardian.com/business/economics-blog/2012/feb/07/greek-impasse-fears-grexit> [in English].
27. Analysis: How Italys far right was stalled by the coronavirus crisis. URL: <https://www.thelocal.it/20200609/analysis-how-italys-far-right-was-stalled-by-the-coronavirus-crisis> [in English].
28. Atkins R. A year in a word: Grexit. URL: <https://www.ft.com/content/9e59bcfc-4b74-11e2-88b5-00144feab49a> [in English].
29. Baker L. Far-right wins French vote in EU election, but Macron limits damage. URL: <https://www.reuters.com/article/us-eu-election-france-lepen-idUSKCN1SW0SF> [in English].
30. Beat the virus first, then say "goodbye to EU" if necessary, Italys Salvini says. URL: <https://www.dailysabah.com/world/europe/beat-the-virus-first-then-say-goodbye-to-eu-if-necessary-italys-salvini-says> [in English].
31. Bergsen P. Netherlands. *The future of the EU: new perspectives. The UK in a Changing Europe* : monograph. London, 2020. P. 22–23. [in English].
32. Bet M. EU panic: Mark Rutte "traumatised by Brexit as he fears Nexit could be on cards" URL: <https://www.express.co.uk/news/world/1351445/eu-news-brexit-mark-rutte-netherlands-recovery-fund-nexit-spt> [in English].
33. Carreño B. With once-radical Podemos tamed, Spains new coalition is happy – for now. URL: <https://www.reuters.com/article/us-spain-politics-analysis-iduskcn20i1fo> [in English].
34. Chislett W. The main economic challenges confronting Spains next government. URL: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/riecano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/ari74-2019-chislett-main-economic-challenges-confronting-spains-next-government [in English].
35. Constitution of the Italian Republic. URL: https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf [in English].
36. Emmanuel Macron defeats Le Pen to become French president. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-39839349> [in English].

37. EU Parliament votes to trigger Article 7 sanctions procedure against Hungary. URL: <https://www.dw.com/en/eu-parliament-votes-to-trigger-article-7-sanctions-procedure-against-hungary/a-45459720> [in English].

38. European Parliament resolution of 16 January 2020 on ongoing hearings under Article 7(1) of the TEU regarding Poland and Hungary (2020/2513(RSP). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0014_EN.html [in English].

39. Europes PIGS: Country by country. URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/8510603.stm> [in English].

40. Harrois T. Foreign Policy and the Brexit Negotiations. URL: <https://ukandeu.ac.uk/foreign-policy-and-the-brexite-negotiations/> [in English].

41. Iso-Markku T. Finland. *The future of the EU: new perspectives. The UK in a Changing Europe* : monograph. London, 2020. P. 28–29. [in English].

42. Italys populist Five Star Movement is becoming a more normal party. URL: <https://www.economist.com/europe/2020/08/20/italys-populist-five-star-movement-is-becoming-a-more-normal-party> [in English].

43. Michelot M. The “Article 7” Proceedings against Poland and Hungary: What Concrete Effects? URL: https://institutdelors.eu/en/publications/___trashed/ [in English].

44. Monaci A. Sondaggi Italexit, Paragone ago della bilancia: con lui il Centrodestra vince [Italexit polls, Paragone changes the balance: with him the Center-right wins]. URL: <https://urbanpost.it/sondaggi-italexit-paragone-ago-della-bilancia/> [in Italian].

45. No to Nexit: Dutch most likely to vote to stay in the EU. URL: <https://www.dutchnews.nl/news/2019/04/no-to-nexit-dutch-most-likely-to-vote-to-stay-in-the-eu/> [in English].

46. Rettman A. EU threatens Polish funding over “LGBTI-free” zones. URL: <https://euobserver.com/justice/148681> [in English].

47. Santa M., Strupczewski J. ECB outraged by Slovak refusal to aid Greece-sources. URL: <https://www.reuters.com/article/ecb-slovakia-idUSLDE68915I20100910> [in English].

48. Stothard M. Could Frances Marine Le Pen deliver Frexit? URL: <https://www.ft.com/content/d37b6d90-fdd1-11e6-8d8e-a5e3738f9ae4>. [in English].

49. Styczyńska N. Poland. *The future of the EU: new perspectives* : monograph. London, 2020. P. 28–29. [in English].

50. The future of the EU: new perspectives / A. Menon et. al. London : Kings College, 2020. 43 p. [in English].

51. Vegh Z. Hungary. *The future of the EU: new perspectives* : monograph. London, 2020. P. 26–27. [in English].

52. Wright G. France. *The future of the EU: new perspectives* : monograph. London, 2020. P. 14–15. [in English].

53. Zweers W. “Strict – but Fair?”: Dutch Approach to EU Enlargement. URL: <https://balkaninsight.com/2019/10/25/strict-but-fair-dutch-approach-to-eu-enlargement/> [in English].

Prospects of leaving the EU of its member states after Brexit

Heba Hanna Ihorivna

PhD Student majoring
in 052 “Political Science”
at the Department
of International Relations
of the Faculty of International Relations,
Political science and Sociology,
Odesa I.I. Mechnikov National University
Dvoryanskaya str., 2, Odesa, Ukraine

The article is devoted to the study of the impact of Brexit on disintegration processes in Europe. In particular, the author analyzes the probability of withdrawal of other countries from the European Union after the United Kingdom left the EU. The article examines the growing activity of the Eurosceptic parties in EU member states and their efforts aimed at terminating the membership of European countries in the European Union. The media and politicians, and sometimes even those in power, often speculate on the subject of Frexit, Grexit, Huxit, Italexit, Nexit, and Spaxit (i.e. the probable exit of France, Greece, Hungary, Italy, the Netherlands, and Spain). Therefore the article examines the likelihood of these potential “exits” during the post-Brexit period. The aim of the article is to analyze the impact of Brexit on the disintegration processes in Europe. The comparative-historical method, as well as a systematic approach to international relations was used in the research. The study concluded that despite the intensification of Eurosceptic political forces in Europe after Brexit, the risk of new countries leaving the EU is still small. However, Eurosceptics have a chance to come to power in a number of key European countries in the near future. In case of coming to power, the Eurosceptics are unlikely to take such radical steps as Frexit, Italexit, Nexit, etc. because of fear of the economic collapse. Nevertheless, if the Eurosceptic win next elections, they will still be able to jeopardize European solidarity and lead to negative consequences for future European integration. The implementation of the idea of “a multi-speed Europe”, which is popular among many high-ranking European Commission officials, may help to resume further political and economic integration, but in some developed European countries only, and not in the entire EU. However, despite some negative consequences of the possible development of the EU at different “speeds” (possible fragmentation of Europe and its division into backward “periphery” and developed “core”), the exit of countries from the EU will still be unlikely for economic reasons.

Key words: disintegration processes in Europe, Brexit, Grexit, Frexit, Italexit, Spaxit, Nexit, Huxit, European integration, Euroscepticism.